

Lausunto

09.04.2021

Asia: VN/16344/2020

Lausuntopyyntö lakiluonnoksesta luottotietolain muuttamiseksi maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikojen lyhentämiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto hallituksen esityksestä maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikojen lyhentämiseksi

Oikeusministeriö on valmistellut hallituksen esityksen luottotietolain muuttamisesta maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikojen lyhentämiseksi. Nykylainsäädännön mukaan rekisteriin merkityn laiminlyödyn maksun suorittaminen ei johda välittömästi maksuhäiriötä koskevan tiedon poistamiseen rekisteristä, vaan tiedot poistetaan tietyn ajan, yleensä kahden tai kolmen vuoden, kuluttua (rekisteriin jää tosin merkintä maksun suorittamisesta). Menettelyn tavoitteena on ollut kannustaa velallisia siihen, että he maksaisivat velkansa ja että säännökset siten tukisivat yleistä maksumoraalia. Luottotietolakiin ehdotetun muutoksen jälkeen sekä yksityisten että yritysten maksuhäiriömerkinnät poistuisivat kuukauden kuluttua laiminlyödyn maksun suorittamisesta. Toisin sanoen ehdotus lyhentäisi olennaisesti maksuhäiriömerkinnän säilytysaikaa niistä laiminlyödyistä maksuista, jotka velallinen on maksuhäiriömerkinnän syntymisen jälkeen suorittanut.

Lakiesityksen laatimisen lähtökohtana on ollut eduskunnan lausuma, jonka mukaan maksuhäiriömerkintöjen säilyttäminen maksun suorittamisen jälkeen on kohtuutonta. Tästä syystä ministeriö on valmistellut jo ennen positiivisen luottorekisterin käyttöön ottoa esityksen, joka lyhentäisi jo maksettujen suoritusten maksuhäiriöiden merkintäaikaa (muiden merkintöjen säilytysaikoja on tarkoitus lyhentää positiivisen luottorekisterin käyttöön oton yhteydessä).

Lakiesityksen perusteluiden mukaan rekisterissä säilyvä merkintä voi saatavan suorittamisesta huolimatta heikentää mahdollisuuksia saada uutta luottoa, kotivakuutusta, vuokra-asuntoja ja joissain tapauksissa jopa työpaikkaa. Merkintöajan lyhentämisellä arvioidaan voitavan lievittää merkinnästä aiheutuvia kielteisiä seurauksia ja näin parantaa taloudellisiin vaikeuksiin ajautuneiden ihmisten asemaa. Näihin perusteluihin on helppo yhtyä.

THL suhtautuu myönteisesti lakiesitykseen ja pitää tärkeänä, että se hyväksytään jo ennen positiivisen luottorekisterin käyttöönottoa. Ylivelkaantuminen on merkittävä terveyttä ja hyvinvointia heikentävä tekijä. Kasautuva tutkimusnäyttö osoittaa ylivelkaantumisen itsenäiseksi riskitekijäksi muun muassa masennukselle. Ylivelkaantumisen kielteiset vaikutukset terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät ennen muuta tilanteen pitkäkestoisuuteen. Vakaviin maksuvaikeuksiin joutunut henkilö ei voi omilla toimillaan parantaa tilannettaan, mikä johtaa helposti toivottomuuteen ja lamaantumiseen.

Lakiesityksen perusteluissa huomautetaan, ettei maksuhäiriömerkinnän nopeampi poistuminen rekisteristä automaattisesti tarkoita merkinnän taustalla olevien taloudellisten vaikeuksien lakkaamista. Tämä on totta. Mahdollisuus välttää maksun suorittamisella pitkäaikainen maksuhäiriömerkintä tarjoaa näille maksuvaikeuksista kärsiville uuden mahdollisuuden saada taloutensa hallintaan ennen pitkäaikaista ylivelkaantumista.

Esityksellä on erityisen suuri merkitys nuorille. Kaikkein nuorimpien ensimmäiset maksuhäiriömerkinnät kertyvät hyvin pienistä saatavista, esimerkiksi joukkoliikenteen tarkastusmaksuista ja mopon vurityksestä määrättyistä sakoista. Suurin riski maksuhäiriöiden saamiseen on niillä nuorilla, joiden vanhemmilla on vähäinen koulutus ja omia toimeentulovaikeuksia. Näiden nuorten taloustaidot ja mahdollisuudet saada taloudellista tukea vanhemmiltaan ovat muita heikommat. Samaan aikaan maksuhäiriömerkinnät heikentävät nimenomaan nuorten mahdollisuuksia päästä kiinni itsenäiseen elämään.

Vielä julkaisematon Helsingin yliopiston ja THL:n tutkimus kertoo, että vuoden 2020 lopussa vuonna 1997 syntyneistä 10 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Vuosien 2018 ja 2020 välillä eli seurantajaksolla, jolloin kohorttilaiset olivat 21–23-vuotiaita, maksuhäiriömerkintöjä saaneiden osuus lähes kaksinkertaistui. Tämä kertoo ylivelkaantumisen alkamisesta jo hyvin varhain täysi-ikäistymisen jälkeen.

Tutkimus osoittaa, että lapsuuden koulumenestys ja koulutustausta ovat vahvassa yhteydessä aikuisuuden maksuhäiriömerkintöihin. Korkeampi peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvo yhdistyy matalaan maksuhäiriömerkinnän riskiin aikuisuudessa ja matala keskiarvo korkeaan maksuhäiriömerkinnän riskiin. Maksuhäiriömerkinnät olivat selvästi yleisempiä niillä, jotka pääsivät yhteishaussa ammattikouluun tai eivät saaneet ollenkaan toisen asteen paikkaa. Suoritetut tutkinnot suojaavat maksuhäiriömerkinnöiltä. Ilman tutkintoa olevista 47 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä 1.12.2020, joka vastaa yli satakertaista osuutta verrattuna ylemmän korkea-asteen suorittaneisiin.

Maksuhäiriömerkinnät kietoutuvat syvään huono-osaisuuteen. Eniten maksuhäiriömerkintöjä on henkilöillä, jotka olivat saaneet nuoruudessa toimeentulotukea pitkäkestoisesti. Mitä enemmän henkilöillä oli takana vuosia koulutuksen ja työelämän ulkopuolella, sitä todennäköisemmin hänellä

on maksuhäiriömerkintä. Henkilöillä, joilla on maksuhäiriömerkintä, on muita todennäköisemmin taustalla lapsuuden aikana todettu mielenterveysdiagnoosi ja sijoitusjakso kodin ulkopuolella.

Vanhempien taustalla on suuri merkitys maksuhäiriömerkintöihin. Vanhempien pienet tulot, toimeentulotuen saanti ja matala koulutus yhdistyvät suurempaan maksuhäiriömerkinnän riskiin aikuisuudessa. Alimmassa vanhempien tuloviidenneksessä maksuhäiriömerkintöjä oli yli kahdeksankertainen osuus verrattuna ylimpään tuloviidennekseen. Maksuhäiriömerkinnät olivat yleisiä etenkin niillä, joiden lapsuudessa oli useita perhettä kuormittavia tekijöitä, kuten vanhempien kuolema/ero ja mielenterveysvaikeudet.

Lakiesityksen perusteluissa vihjataan siihen, että ehdotettu sääntely voisi jopa voimistaa ylivelkaantumista. Huoli on perusteeton. Esitetty sääntely liittyy ennen muuta sellaisiin tilanteisiin, joissa maksuvaikkeudet eivät ole vielä ylivoimaisen vaikeita. Sääntelyllä ei ole merkitystä niille velallisille, joiden maksuvaikkeudet ovat niin vakavia, etteivät he pysty suorittamaan kaikkia laiminlyötyjä maksuja. THL:n arvion mukaan esitetty sääntely auttaa ehkäisemään ennalta vakavaa ylivelkaantumista.

Lakiesityksen perusteluissa riskinä pidetään myös sitä, että maksuhäiriömerkintöjen nopeampi poistuminen suorituksen johdosta voi kannustaa maksamaan velkaa varoja lähipiiriltä lainaamalla esim. asunnonhakutilanteessa. On epäselvää, miksi tämä olisi riski muille kuin kaupallisille toimijoille. On yksinomaan myönteistä, jos lähipiiri auttaa maksuvaikkeuksien voittamisessa.

Maksuhäiriömerkintöjen säilytysajan lyhentäminen tarjoaa uuden mahdollisuuden velkaneuvonnalle, kuntien sosiaaliselle luototukselle sekä kansalaisjärjestöjen (esim. Takuu-säätiö) ja uskonnollisten yhteisöiden (esim. diakoniatyö) tuelle siinä vaiheessa, kun maksuhäiriön tuottaneita velkoja on vielä mahdollista maksaa. Tässä vaiheessa ylivelkaantuneita ihmisiä voidaan tukea pääsemään irti vaikeuksistaan ennen niiden pitkittymistä. Lakiesitys ehkäisee ylivelkaantumista sitä paremmin, mitä aktiivisemmin auttajatahot (mukaan lukien lähipiiri) tarttuvat tilaisuuksiin tukea maksuvaikkeuksiin joutuneita maksuhäiriömerkintöjä aiheuttaneiden saatavien suorittamisessa ennen kuin saatavien määrä on kasvanut hallitsemattoman suureksi.

Lakiehdotus tukeekin hallitusohjelmassa mainittua tavoitetta ottaa kuntien sosiaalinen luototus käyttöön valtakunnallisesti kuluvan vaalikauden aikana.

Lakiesityksen vaikutusarviossa olisi otettava paremmin huomioon tutkimustieto ylivelkaantumisen terveys- ja hyvinvointivaikutuksista sekä maksuhäiriömerkintöjen edellä kuvatut sosioekonomiset taustatekijät. Ylivelkaantumisen terveys- ja hyvinvointivaikutuksilla on merkitystä paitsi ihmisille itselleen myös laajemmin yhteiskunnalle. Ylivelkaantumisen ennalta ehkäiseminen parantaa velkojen mahdollisuuksia saataviensa maksamiseen. Toimintakykyiset ihmiset pystyvät suoriutumaan taloudellisista velvoitteistaan. Lisäksi ylivelkaantumisen ehkäiseminen tuo huomattavia säästöjä sosiaali- ja terveystalouden sekä tulonsiirtojen käytössä.

Lakiesitys on syytä viedä eteenpäin jo ennen positiivisen luottorekisterin käyttöön ottamista. Esitetty sääntely ei olennaisesti hankaloita luotonantajien mahdollisuuksia saada tietoa asiakkaidensa maksuvaikeuksista. Sääntelyhän koskee vain niitä, jotka ovat suorittaneet velkansa.

THL korostaa, että esitetty sääntely helpottaa vain niitä ylivelkaantuneita, jotka kykenevät suorittamaan laiminlyödyt maksunsa. Ylivelkaantumisen terveys- ja hyvinvointivaikutukset on otettava huomioon, kun muiden maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikoja lyhennetään positiivisen luottotietorekisterin käyttöönoton yhteydessä.

Hiilamo Heikki
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL